

Оригиналан научни рад

UDK 314.7.045:331.5(497.1)(497.11)

Original scientific work

Весна Лукић

ИНТЕГРАЦИЈА ПРИСИЛНИХ МИГРАНАТА ИЗ БИВШИХ РЕПУБЛИКА СФРЈ НА ТРЖИШТЕ РАДА У СРБИЈИ*

Извод: У раду се разматра економска интеграција присилних миграната из бивших република СФРЈ у Србији, што се уклапа у циљеве и приоритете релевантних стратешких докумената. Поред дискусије услова на тржишту рада Србије, анализирани су фактори који утичу на запосленост присилних миграната (старост, здравствено стање, признавање квалификација и ниво достигнутог образовања, место становања, познавање језика земље пријема и други). На основу додатно обрађених података Пописа из 2011. као индикатори интеграције на тржишту рада Србије коришћени су стопа незапослености, удео у одређеним занимањима и степен самозапослености ових лица у односу на локалну популацију. Резултати указују да је и у случају ко-етничке присилне миграције, интеграција сложен и дуготрајан процес, који зависи како од самих миграната, тако и од друштвено-економских услова у земљи дестинације.

Кључне речи: присилни мигранти, тржиште рада, интеграција, Србија

Abstract: The paper discusses the economic integration of forced migrants from the former Yugoslav republics in Serbia, which is consistent with the objectives and priorities of the relevant strategic documents. In addition to discussions of labor market conditions in Serbia, factors affecting the employment of forced migrants (age, health status, recognition of qualifications and the achieved level of education, place of residence, knowledge of the language of the receiving country, and others) have been analyzed. On the basis of additionally processed data from the 2011 Census as indicators of labor market integration in Serbia the unemployment rate, the proportion in certain occupations and level of self-employment of these persons in relation to local populations have been used. The results indicate that even in the case of co-ethnic forced migration, the integration is a complex and lengthy process, which depends on both the migrants themselves, and the socially-economic conditions in the country of destination.

Key words: forced migrants, labour market, integration, Serbia

Увод

Интеграција имиграната, укључујући и присилне мигранте, је сложен и дугорочан процес који обухвата законску (држављанство), економ-

---

* Рад представља резултат истраживања на пројекту ИИИ 47006, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ску (услови на тржишту рада, идентификација као угрожене групе у радној легислативи, признавање квалификација, услови становања) и социо-културну интеграцију. Међутим, интеграцију је тешко квантификовати и изразити нумерички па се често посматра кроз натурализацију у локално друштво (UNHCR, 2010). Једна од важних области где се интеграција може оцењити је економска активност (Council of Europe, 1997). Отуда је економска адаптација миграната предмет интересовања како влада тако и истраживача. При том, посебан истраживачки и политички интерес придаје се изазовима економске самосталности специфичних субпопулација, као што су жене и млади.

У склопу концептуалног оквира, тестираног на бази квалитативног истраживања са избеглицама, Агер и Странг (Ager A., A. Strang, 2008) дефинишу основне домене интеграције полазећи од основе за интеграцију коју представљају грађанска права и држављанство, преко домена који олакшавају интеграцију (језик, култура и сигурност) и социјалних веза, до показатеља и средстава интеграције (запосленост, становање, образовање и здравље).

Све већи број лица која траже азил у земљама Европе утиче на растућу потребу за унапређењем политика интеграције и евалуацијом имиграције, коришћењем одговарајућих индикатора. Из потребе за тачним и упоредивим индикаторима о интеграцији избеглица у Европи произашао је УНХЦР-ов Инструмент за евалуацију интеграције (*IET - Integration Evaluation Tool*), развијен од стране Групе за миграционе политике (*Migration Policy Group*). Инструмент је обухватио преко 200 квалитативних и квантитативних индикатора интеграције специфичних за избегличку популацију. Видан је значај социо-економских индикатора интеграције, који су у овом документу и најбројнији (UNHCR, 2013a).

Економска интеграција сматра се за један од важнијих аспеката интеграције имиграната. Међу факторима који утичу на запосленост присилних миграната истичу се старост, здравствено стање, признавање квалификација, стамбена ситуација (тип и величина насеља и услови становања), познавање језика земље пријема, недостатак социјалног капитала и други (UNHCR, 2013b). Неки од ових фактора утичу на запосленост директно а неки индиректно.

Достигнути степен образовања присилних миграната у позитивној је вези са економском интеграцијом. За успешну интеграцију у економске токове значајни су и други показатељи, као што је време проведено у земљи пријема. Наиме, потребно је време за развој социјалног капитала и неформалних контаката који олакшавају проналажење посла на новом тржишту рада. У том погледу хуманитарни мигранти могу имати веће економске потешкоће током првих година након миграције у односу на економске или породичне мигранте (Hugo G., 2010). Стејн (Stein B., 1981) сматра

да је највећи део процеса прилагођавања избеглица окончан након четири до пет година. Одређена стабилност достиже се тек након 10 година од избеглиштва, када се наставља опоравак изгубљеног социо-економског статуса али споријим темпом. Међутим, док дужина боравка има позитиван утицај на економску и социокултурну адаптацију, не утиче нужно и на субјективни осећај интеграције (Montgomery R., 1996).

Детерминанте учешћа на тржишту рада

Присилни мигранти из бивших република СФРЈ у просеку су нешто старији (43,4 године) од укупног становништва Републике Србије (42,2 године). Интеграција на тржишту рада олакшана је историјском и етничком повезаношћу народа на овим просторима и непостојањем језичке баријере, с обзиром да је реч, претежно, о ко-етничкој миграцији. Највећи број присилних миграната из бивших република СФРЈ у Србији је дуже од деценије. Дужина боравка у земљи пријема позитиван је фактор утицаја на локалну интеграцију избеглица из Босне и Херцеговине у Србији (Lukić V., Nikitović V., 2004).

Према подацима из Пописа 2011. популација присилних миграната у Републици Србији има нешто повољнију образовну структуру у односу на локално становништво¹ старије од 15 година, са већим уделом лица са средњим и вишим и високим образовањем и нижим уделом лица лица без школске спреме, са незавршеним основним образовањем и основним образовањем. Међутим, треба истаћи и бројност (40. 000) присилних миграната са основним образовањем, те чињеницу да је четвртина ових лица старости 30–49 година, што се неповољно одражава на њихову конкурентност на тржишту рада и социоекономску интеграцију. Такође, поред тенденције смањења опште стопе неписмености присилних миграната у периоду 2002-2011, постоји релативно негативан тренд структурних промена, који се манифестује повећањем удела неписмених присилних миграната старости 20–29 година и 30–39 година. То захтева програме и активности усмерене ка смањењу удела неписменог становништва код млађих присилних миграната, уз ангажовање локалних заједница (Лукић В., 2015).

Економска интеграција присилних миграната из бивших република СФРЈ зависи како од њихових личних карактеристика, тако и од структурних ограничења и могућности у друштву Србије односно општих економских и услова на тржишту рада. Посматрано између два пописа становништва у Србији 2002-2011, транзиција на тржишту рада, приватизација и економско реструктурирање, те пораст незапослености у периоду 2001-

---

¹ Становништво Србије без присилних миграната.

2006 одразили су се како на локално становништво тако и на присилне мигранте из бивших република СФРЈ. Међутим, мере компензације осмишљене да штите од сиромаштва локално становништво погођено реструктурирањем нису се односиле на избеглице, јер нису биле део процеса реструктурирања у Србији, већ су зависили од хуманитарне помоћи (CDR-SEE, MIR, NSCH, 2007). У наредном петогодишњем периоду (2005-2010) тржиште рада у Србији карактерисале су тенденције пораста незапослености али и погоршања положаја младих и лица најнижих образовних нивоа на тржишту рада, високо учешће дугорочне незапослености у категорији незапослених, изражене регионалне разлике у погледу запослености и привредне активности и значајно учешће неформалне запослености у укупном броју запослених (Влада Републике Србије, 2011).

Степен интеграције присилних миграната из бивших република СФРЈ у економски систем Србије, значајан је како за друштво Србије и локалне заједнице пријема тако и за саме присилне мигранте. У институционалним оквирима избеглице и интерно расељена лица препознате су као посебно осетљиве групе на тржишту рада Србије, поред Рома, особа са инвалидитетом, жртава трговине људима и других (Влада Републике Србије, 2011а). Према Закону о избеглицама Републике Србије из 1992. избеглице имале право на запослење, нису се могле запошљавати у државној служби без држављанства Републике Србије. Услови за запошљавање у избеглица у државним установама створени су почетком 2001, када је усвојен амандман на Закон о Југословенском држављанству, чиме је поједностављена процедура добијања држављанства за избеглице и створена основа за законску интеграцију ових лица у друштво Србије. С обзиром на везу између образовања и запослења, треба нагласити да међу профилима занимања у оквиру истог система образовања у бившим републикама СФРЈ није било значајније разлике. То је био олакшавајући фактор за присилне мигранте на новом тржишту рада. Међутим, један број избеглица не располаже документацијом о свом образовању и стеченој стручној спреми или документацијом о стажу осигурања, што утиче на њихово запошљавање у Републици Србији (Влада Републике Србије, 2015). Значај домена економске интеграције потврђује и најновији национални стратешки документ који се односи на избеглице и интерно расељена лица *“Национална Стратегија за решавање питања избеглица и ИРЛ за период од 2015. до 2020. године”*, где се у оквиру интеграције (као једног од специфичних циљева) приоритет у деловању даје запошљавању и праву на рад. Посебно је наглашена неопходност поштовања принципа родне равноправности и уважавања потреба особа са инвалидитетом (Влада Републике Србије, 2015).

Поред високе стопе незапослености избеглица, забележене од стране различитих аутора, неповољан показатељ положаја ових лица на тржишту рада је и висок удео избеглица које су дугорочно незапослене (10 го-

дина и више) (Лађевић П., Станковић В., 2004; КИРС, 2009; Опачић Г, 2007). Налази истраживања о положају избеглица на тржишту рада, које је обухватило поред лица у статусу избеглице и лица која су некад имала статус избеглице, указују на нестабилан и неповољнији положај избеглица на тржишту рада, те чињеницу да они чешће обављају послове испод својих квалификација у односу на локално становништво (Бабовић и др., 2007). Нестабилан положај запосленог контингента избегличке популације потврдили су и налази других истраживања, према којима је већина запослених избеглица имала нередовне приходе као привремено запослени (51%), док је за стално било запослено 38%, а samozапослено 8% ових лица (КИРС, 2009). На специфичан положај избеглих лица у оквиру рањивих категорија на тржишту рада у Србији уопште али и у одређеним локалним заједницама, са аспекта приступа тржишту рада, услова и могућности запошљавања указују и други истраживачи (Totić I.; Stefanović S., Stošić D., 2011).

Методологија

Подаци коришћени у овом раду добијени су допунском обрадом података Пописа из 2011 и односе се на контингент присилних миграната из бивших република СФРЈ. Наиме, приликом обраде података Пописа из 2011. у Републичком заводу за статистику Србије укључено је допунско обележје за становништво, под називом “избеглице”. Ово обележје обухватило је лица која су избегла у Републику Србију из бивших република СФРЈ у периоду 1991–2002. и која су као главни разлог досељења навела „принудно пресељење“. Такође, обухваћена су њихова деца рођена у Републици Србији као и чланови њихових породица који су заједно с њима избегли али су као разлог доласка навели „породични разлог“. Последња категорија укључена је због претпоставке да има лица која се радије изјашњавају за породични мотив миграције него за присилни, а на основу искустава Пописа из 2002 (Лађевић П., Станковић В., 2004). Овако постављен концепт избеглице заснива се на чињеници да ни приликом пописивања избеглица од стране Комесаријата за избеглице Републике Србије 1996, 2001 и 2005. временски оквир није био један од фактора за одобравање избегличког статуса, те на потреби за упоредивошћу података Пописа 2011. и Пописа 2002 где је примењен исти концепт (РЗС, 2013). Од 277.890 “избеглица” из бивших република СФРЈ 245.556 (88,4%) се изјаснило за „принудно пресељење“ као главни разлог њиховог доласка у Србију, 7.193(2,6%) навело је породичне разлоге, док 25.141 (9,0%) чине деца ових лица рођена у Србији. У моменту Пописа 2011. просечна старост деце чији су родитељи присилни мигранти била је 10,8 година.

Како бисмо нагласили да категорија која је предмет истраживања није дефинисана на основу формалног избегличког статуса у раду се уме-

сто трећина избеглица користи термин присилни мигрант. Највећи удео у популацији присилних миграната чини радно способно становништво (210.293 или 75,7%), од чега је 5.844 (2,8%) деце старије од 15 година, која су рођена у Србији. Применом концепта текуће активности у Попису становништва 2011. сви подаци о економским карактеристикама становништва, укључујући и присилне мигранте, изведени су на основу одговора о активности у недељи која је претходила Попису.

Показатељи економске интеграције

Најчешће проучавани индикатори интеграције на тржишту рада земље пријема су стопа незапослености, удео у одређеним занимањима, висина прихода, samozапосленост, број сати рада и друго (Council of Europe, 1997). Популација присилних миграната из бивших република СФРЈ спада у социјално угрожене групе, у натпросечном ризику од сиромаштва и друштвене искључености (UNDP, 2006). Нарочито су у ризику од сиромаштва незапослени присилни мигранти, с обзиром да постоји изражена веза између незапослености и сиромаштва (Лукић В., 2015).

Пописом из 2011. у Републици Србији, регистровано је 135.638 (48,8%) економски активних присилних миграната старијих од 15 година. Посматрано према старости, економски најактивнија су лица старости 30-49 година. Највећи број економски активних присилних миграната обавља занимање (75,8%), док је број незапослених знатно мањи (24,2%). Према је општа стопа активности присилних миграната већа него за становништво Србије без присилних миграната (41,0%) ова лица су у нешто мањој мери запослена. То је нарочито важно истаћи имајући у виду специфичан просторни размештај присилних миграната у Србији, који подразумева концентрацију у развијенијим регионима и малобројност у неразвијеним општинама (Лукић, 2015). Посматрано по регионалним целинама, највећи удео економски активног становништва и лица која обављају занимање у укупном броју присилних миграната је у Београдском региону, а најмањи у Региону Јужне и Источне Србије. Иако због јаког утицаја социјалних мрежа на место досељавања, мобилност присилних миграната у првим годинама избеглиштва није била велика, подаци показују да су временом присилни мигранти вођени економским интересима постали мобилнији. Мигрирајући на већим удаљеностима у односу на локално становништво њихова одредишта су најчешће градска насеља Србије. Под дејством унутрашњих миграција, у периоду 2002-2011, настављен је тренд концентрације овог становништва у Војводини и Београду, уз смањење њихове бројности у осталим регионима Србије (Лукић В., 2015). И други аутори су дошли до сазнања да је унутрашња миграција за имигранте, а нарочито за присилне мигранте, значајан фактор везан за запошљавање. Ова лица се

често пресељавају из места са мањом понудом послова у градове који пружају веће могућности за запослење (Potocky M., Mc Donald T., 1995; Vevelander P., Pendakur R., 2012).

У међупописном периоду 2002-2011 дошло је до смањења стопе незапослености присилних миграната из бивших република СФРЈ са 35.8% то 24.2%. Овај процес постао је интензивнији након 2008. (КИРС, 2009). Међутим, и поред позитивног тренда, стопа незапослености присилних миграната 2011. била је нешто је виша у односу на локално становништво (22,3%). Највиша стопа незапослености присилних миграната, као и у случају локалног становништва, је у Региону Јужне и Источне Србије (29,9%), а најнижа у Београдском региону (19,6%). Најизраженија разлика у погледу стопе незапослености присилних миграната и становништва Србије без присилних миграната, вредности 5,4% у корист локалног становништва, јесте у Региону Шумадије и Западне Србије.

Изражене су и разлике у стопи незапослености према полу. Због више стопе незапослености жена у односу на мушкарце у посматраној популацији, али и у односу на локалну женску популацију, Национална стратегија запошљавања за период 2011–2020. године, у оквиру спровођења политике једнаких могућности за све на тржишту рада и стварања услова за запошљавање теже запошљивих и рањивих категорија на тржишту рада, посебно истиче жене избеглице (Влада Републике Србије, 2011).

Као важан ресурс за активно учешће присилних миграната у друштву сматра се здравље (Ager A., Strang A., 2008). Могуће, отуда, да диспарат у степену запослености између популације избеглица и опште популације делом потиче од разлика у бројности лица која себе сматрају неспособним за рад али и потврђеног високог учешћа избеглица у неформалној привреди (CDRSEE, MIR, NSCH, 2007). У структури лица са инвалидитетом највеће разлике између присилних миграната и локалне популације запажају се у старосним групама 30-49 и 50-64 године. Становништво ових старосних група чини 11,9% односно 34,3% присилних миграната са инвалидитетом, док је удео ових старосних група у укупном броју локалног становништва са инвалидитетом мањи и износи 8,6% за старосну групу 30-49 односно 27% за лица стара 50-64 године (Лукић В., 2015).

На тешкоће у прилагођавању присилних миграната тржишту рада у Србији указује и структура незапослених лица, односно податак да у укупном броју незапослених присилних миграната нешто више од две трећине чине лица која су некад радила (69,6%), а једну трећину они који траже први посао (30,4%). У структури лица која траже први посао највећи удео (37%) чине лица старости 30-49 година, међу којима су најбројније жене. Када је реч о женама присилним мигрантима, налази истраживања из 2006. указују да су недостатак информација и социјалних мрежа неки од проблема који отежавају њихов поновни улазак на тржиште рада (Група 484,

2006). Посматрано према старости, положај младих присилних миграната на тржишту рада веома је неповољан, у смислу високе стопе незапослености. Такође, старији присилни мигранти нису економски активни у мери у којој је то локално становништво исте старости. Тешко запошљивој категорији лица старијих од 50 година припада чак 27% незапослених присилних миграната.

Секторска структура запослености указује да су на нивоу Републике Србије за присилне мигранте најзначајније услужне делатности, нарочито у Београдском региону. Највећи број ових лица ради у области трговине на велико и мало, а по бројности следе запослени у прерађивачкој индустрији и грађевинарству. У поређењу са осталим становништвом Србије, присилни мигранти су у већој мери ангажовани у делатностима терцијарног и осталих сектора (67,4% према 60,5%) и секундарном (25,6% према 23,7%), а знатно мање у примарном сектору делатности (6,5% према 15,1%).

У погледу занимања која присилни мигранти обављају у новој средини највеће њихово учешће 2002. је било у професионалној групи услужних радника и трговаца (16,2%), групи стручних сарадника и техничара (15,1%) и групи која обавља једноставна занимања (12,2%) (Лађевић П., Станковић В., 2004). Услужни радници и трговци били су најчешћа занимања присилних миграната (20,8%) у Србији и према Попису 2011. Друге заступљеније групе занимања биле су инжењери, стручни сарадници и техничари (15,2%), и занатлије и сродни радници (14,9%). Уочене промене у структури занимања, настале у периоду 2002-2011., огледају се у промени треће најзаступљеније групе занимања, те смањењу удела запослених у једноставним занимањима (8,9% у 2011) и пољопривреди, рибарству и шумарству, уз пораст удела стручњака, административних радника и занатлија, као перспективнијих занимања. Популација присилних миграната ни према подацима из 2002. није била везана за пољопривреду у мери у којој је то било локално становништво.

Млади присилни мигранти из бивших република СФРЈ претежно су запослени као трговачки, услужни и занатски радници. Посматрано према полу, групе занимања у којима преовладавају жене исте су за присилне мигранте као и за локално становништво (стручњаци и уметници, стручни сарадници и техничари, административни, услужни и трговачки радници и једноставна занимања).

Подаци из Пописа 2011. о радном статусу показују да су од укупног броја економски активних присилних миграната из бивших република СФРЈ у Србији предузетници чинили 8.402 или 8,1%, што је више него за локално становништво (6,7%). Највише их је било у Региону Војводине (51,3%) и Београдском региону (35,5%), а најмање у Региону Јужне и Источне Србије (3,5%). Нешто више од 5.000 (4,9%) економски активних присилних миграната који обављају занимање су били samozапослени који

раде за себе без ангажовања додатне радне снаге, док су 3.300 (3,2%) послодавци који запошљавају најмање једно лице. Знатан број лица запослен је по основу неке врсте уговора (2,8%), и то највише у региону Војводине. У зависности од типа уговора следе њихова права и обавезе, али и сигурност радног места (Лукић В., 2015).

Графикон 1. – Економски активно локално становништво и присилни мигранти који обављају занимање, према занимању (%), 2011.²

Налази истраживања из 2006. указују да су облици предузетништва и samozапослености ових лица знатно порасли, у односу на социо-економски положај пре избеглиштва, као облик повратка у статус формалне запослености (Бабовић М. и др., 2007). Предузетници присилни мигранти из бивших република СФРЈ су у највећој мери ангажовани у делатностима трговине и прерађивачке индустрије које захтевају мала материјална улагања. Друге делатности у којима су значајније ангажовани су грађевинарство и саобраћај.

Поређењем извора прихода домаћинстава присилних миграната и оних локалног становништва, у оквиру проучавања економске интеграције присилних миграната из бивших република СФРЈ у Србији, запажа се да су

² Извор: Лукић В., 2015

домаћинства са мешовитим изворима прихода, приходима од социјалних давања и без прихода подједнако заступљена у структури домаћинстава према изворима прихода у случају обе популације. Међутим, у укупном броју домаћинстава без прихода већи је удео вишечланих домаћинстава у случају домаћинстава присилних миграната у односу на локална домаћинства.

Закључак

Анализа различитих аспеката интеграције присилних миграната са простора бивших република СФРЈ у Србији омогућава стицање нових знања корисних за развој система праћења интеграције и будуће управљање миграцијама. Највећи број присилних миграната припада категорији радно способног становништва, што упућује на значај интеграције у домену запошљавања, посебно имајући у виду да је око четвртине економски активних присилних миграната незапослено. Унутрашње миграције у функцији су потраге за бољим могућностима за запослење присилних миграната. Налази о неповољној образовној структури великог броја лица у најпродуктивнијем животном добу и великом броју незапослених присилних миграната које су некад радили намећу потребу за програмима преквалификације и унапређења њихових знања и вештина или бесплатне правне помоћи, у случају да им недостаје документација неопходна за укључивање на тржиште рада. Подаци указују да је и поред дужег низа година проведеног у земљи пријема знатан број присилних миграната из бивших република СФРЈ и даље ангажован у једноставним занимањима, која подразумевају ниже квалификације и приходе. Иако је са дужим боравком у Србији дошло до економског прилагођавања присилних миграната, разлике у степену и карактеристикама њихове економске партиципације у односу на локално становништво и даље су присутне.

Ограничења овог истраживања односе се на коришћене додатно обрађене податке Пописа становништва, домаћинстава и станова из 2011. који, иако обухватају узорак целе популације присилних миграната, ипак, показују пресек стања у одређеном тренутку. Лонгитудинална истраживања економске интеграције присилних миграната и фактора утицаја на њихов положај на националном и локалним тржиштима рада свакако би детаљније осветлила ову појаву, што је могуће само уз одговарајуће податке.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Ager, A., Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Babović, M., Cvejić, S., Rakić, D. (2007). *Положај избеглица на тржишту рада и уčešће у активним мерата запошљавања*. Београд. Група 484.

- Bevelander P.; Pendakur, R. (2012). *The labour market integration of refugee and family reunion immigrants: A comparison of outcomes in Canada and Sweden. 2012*. Discussion Paper No. 2012-41. Norface Migration. URL: http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_41_12.pdf
- Council of Europe (1997). *Measurements and Indicators of Integration*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- CDRSEE, MIR, NSHC (2007). *Između tržišta rada i ljudskih kapaciteta: Identifikacija jaza* <http://www.nshc.org.rs/public/publikacije/5f66fc7cf6de7063bb32984c91b8042e1660.pdf>
- Council of Europe (1997). *Measurement and Indicators of Integration*. http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/documentation/Series_Community_Relations/Measurement_indicators_integration_en.pdf
- Grupa 484 (2006). *Studija o ženama u izbeglištvu i raseljenju*. Beograd: Grupa 484.
- Hugo, G. (2010). "How longitudinal surveys will enable us to identify service gaps, develop more effective policies and deliver better services to refugees and other vulnerable migrants." Paper presented at the workshop on *Following Migrants Forward*. Canberra: Department of Immigration and Citizenship. https://www.dss.gov.au/sites/default/files/files/settle/taking/following-migrants-forward_access.docx.
- Komesarijat za izbeglice RS. (2009). *Stanje i potrebe izbegličke populacije u RS*. <http://www.kirs.gov.rs/docs/StanjeIPotrebeIzbeglickePopulacije.pdf>
- Лађевић, П. Станковић, В. (2004). *Избеглички корпус у Србији према подацима Пописа становништва 2002*. Београд: Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе.
- Лукић, В. (2015). *Две деценије избеглиштва у Србији*. Београд: РЗС
- Lukić V., Nikitović V. (2004). Refugees from Bosnia and Herzegovina in Serbia: A Study of Refugee Selectivity. *International Migration*, 42 (4), 85–110.
- Montgomery, R. (1996). Components of refugee adaptation. *International Migration Review*, Vol. 30, No 3, 679–702.
- Ораћ, Г. (2007). *Socioekonomski status izbeglih i raseljenih lica i njihova pozicija na tržištu rada*. Novi Sad: Novosadski humanitarni centar. Potocky, M., McDonald, T. (1995). Predictors of Economic Status of Southeast Asian Refugees: Implications for Service Improvement. *Social Work Research* 19(4), 219-227.
- RZS (2013). *Dodatna obrada podataka Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2011*
- Stein, B. (1981). The refugee experience: Defining the parameters of a field of study. *International Migration Review*, 15(1–2), 320–330.
- Stefanović S., Stošić, D. (2011). Položaj različitih kategorija ranjivih grupa u gradu Nišu u *Aktivne mere na tržištu rada i pitanja zaposlenosti*, J. Zubović (ed.). Beograd: Institut ekonomskih nauka
- Totić, I. (2011). Položaj različitih kategorija ranjivih grupa u *Aktivne mere na tržištu rada i pitanja zaposlenosti*, J. Zubović (ed.) Beograd: Institut ekonomskih nauka
- UNDP (2006). *At Risk: The Social Vulnerability of Roma, Refugees and Internally Displaced Persons in Serbia*. Country Office in Serbia: Belgrade.
- UNHCR (2010). *2009 Global Trends Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons Division - Division of Programme Support and Management 2010*. <http://www.refworld.org/docid/4caee6552.html>

- UNHCR (2013a). *Refugee integration and the use of indicators: evidence from Central Europe*. URL: <http://www.migpolgroup.com/portfolio/refugee-integration-use-indicators-evidence-central-europe/>
- UNHCR (2103b). *A New Beginning: Refugee Integration in Europe*, September 2013. URL: <http://www.refworld.org/docid/522980604.html> (pristupljeno 13.05 2014).
- Влада Републике Србије (2011). Национална стратегија запошљавања за период 2011–2020. године. *Службени гласник Републике Србије* 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08 и 16/11.
- Влада Републике Србије (2011а). Национална Стратегија за решавање питања избеглица и ИРЛ за период од 2011. до 2014. године. *Службени гласник Републике Србије* бр.17/11.
- Влада Републике Србије (2015). Национална Стратегија за решавање питања избеглица и ИРЛ за период од 2015. до 2020. године. <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=14&lang=SER&id=2277&date=0>

Vesna Lukić

THE INTEGRATION OF FORCED MIGRANTS FROM FORMER SFRY REPUBLICS INTO THE SERBIAN LABOUR MARKET

Summary

The paper discusses integration of forced migrants from former SFRY republics into the labour market in Serbia. The 2011 Census data on persons which stated forced migration as their main reason for arrival to Republic of Serbia are related both to persons with refugee status as well as the former refugees. Their economic participation depends on the Serbian labour market's conditions and relevant state measures as well as personal characteristics. Limited economic capabilities in Serbia in the period of forced migrants' immigration and later on during the last decade of 20th century were the outcome of the state of society due to political and economic disintegration of Yugoslavia, sanctions and NATO bombardments. In addition to discussions of labor market conditions in Serbia, factors affecting the employment of forced migrants (age, health status, recognition of qualifications and the achieved level of education, place of residence, knowledge of the language of the receiving country, and others) have been analyzed. Degree of forced migrants' integration into economic system of Serbia as a host country has been researched through differences in economic activity, share in economic sectors, occupations and working status of these persons in relation to local population. Economic strengthening and independence of forced migrants, who have been relying to a significant extent to humanitarian aid in the first years of the refugee crisis, are considered as a positive contribution to Serbian economy and society. The results point out that economic adjustment of the forced migrants came with their longer stay in Serbia although there are still differences in degree and characteristics of their economic participation in relation to local population.